

Berättartekniska och stilistiska begrepp & verktyg

Tema och motiv

Tema

Berättelsens tema motsvarar textens huvudämne eller grundtanke. Temat genomsyrar därför ofta hela berättelsen och kan sägas svara på frågan vad berättelsen handlar om på djupet. Det kan givetvis finnas flera teman i en berättelse men ofta brukar man urskilja ett huvudtema och sedan identifiera flera olika sidoteman. Ord som sammanfattar vad boken i stort handlar om eller som .

Ofta använder man sig av ett **abstrakt** ord. Exempel på teman: döden, kärlek, äktenskapet, sorg, lidande, vänskap, sökande, hämnd, överlevnad, skuld, mobbning. Sedan måste man alltid motivera varför man valt ut ett visst tema.

Motiv

Motiv kan vara en mer separat, **konkret** företeelse. De kallas ibland för typsituationer eller handlingsmönster. Inom *litteraturforskningen* är motiv term för ett mönster, schema eller ämne för en situation eller handling som går att känna igen från ett textställe till ett annat. Många motiv återkommer och varieras i litteraturen och ofta "kan vi känna igen dem från andra texter, filmer eller serier.

Exempel på motiv kan vara "relationen mellan förälder och barn", "uppbrottet från hemmet", "att lämna barndomen", "samhällets fördomar", "hjälten räddar flickan", "det utstötta fosterbarnet", "den galne vetenskapsmannen", "rädslan för att misslyckas", "Släktfejden mellan två familjer", "kampen mellan könen", "en tonårings kamp för att eller "hjältens återkomst efter en lång resa".

Berättartekniska begrepp

Berättarperspektiv

Ur vems synvinkel handlingen återges:

Jagperspektiv: När handlingen berättas i första person, d.v.s. texten är skriven i jag-form. Jag-berättaren återger då bara händelserna utifrån sitt eget perspektiv.

Tredjepersonperspektiv (Den allvetande berättaren): När händelserna återges genom namn, han/hon/hen eller de. En utomstående berättare som har insyn i alla skeenden och alla personers tankar.

Ofta kan det vara tal om att författaren använder sig av både en allvetande berättare men att berättarperspektivet även utgår från ett tredjepersonperspektiv.

Den klassiska berättarkurvan

- **Inledning**

Här presenteras ofta de viktigaste karaktärerna.

- **Konflikt**

Här uppstår ofta en konflikt eller ett övergripande problem av något slag. T.ex. ett rån sker eller att någon drabbas av en olycka.

- **Upptäckning/stegring (konfliktupptäckning)**

Berättelsens konflikt blir tydligare eller trappas upp. Ofta förvärras konflikten på något sätt.

- **Vändpunkt (konfliktlösning)**

Konflikten eller problemet får en lösning.

- **Efterspel (avslutning)**

Läsaren får här veta vad vändpunkten får för konsekvenser för karaktärerna.

Miljöbeskrivning

Vid beskrivandet av miljön kan man beskriva det faktiska utseendet (den fysiska miljön). Men dessutom kan man beskriva vilken stämning författaren bygger upp genom sin miljöbeskrivning (den sociala miljön).

Personskildring

Begreppen personer, karaktärer och fiktiva gestalter används ofta synonymt för de människor (eller djur eller andra slags varelser) som en berättelse befolkas av. Alla personer utgör textens persongalleri. Huvudpersonen brukar på litterärt språk, främst inom dramatik, kallas för **protagonisten**. Protagonistens motståndare brukar kallas för **antagonisten**.

Dialogen

I dialogen kan författaren t.ex. använda sig av dialekt eller slang för att ge läsaren gratis information om karaktärernas hemvist (var de bor), ålder, yrke eller sociala status.

Budskap

Vad är verkets budskap? Vad vill författaren förmedla genom berättelsen?

Genre

Lyrisk: dikter

Episk: Romaner, berättelser

Dramatisk: Teater

Stilistiska begrepp

Metafor (bildspråk)

Ett bildligt uttrycksätt. "Du är en ängel" betyder inte bokstavligt att någon har vingar på ryggen och bor på ett moln. Istället är det en metafor för någon som t.ex. är snäll eller en bra kompis. "Smärtan vrålade inom henne" är ett annat exempel på en metafor.

Liknelse (bildspråk)

En förklarande jämförelse. T.ex. "Han var snabb som en vessla". Skillnaden mellan metafor och liknelse är att liknelsen har ett jämförelseord, t.ex. som, liksom, såsom. "Du är som en ängel" är en liknelse medan "du är en ängel" är en metafor.

Symbol

Symbol är ett föremål, person eller varelse i en text som betyder någonting annat förutom den rent bokstavliga tolkningen. En fredsduva symboliserar till exempel fred och frihet. En svart katt som går

över gatan kanske symboliserar olycka. Symboler kan skiljas från metaforer genom att det faktiskt existerar i texten (texten beskriver eller berättar om duvan eller om katten).

Allegori

Symboliskt skrivande. Den handling som förekommer och de karaktärer som medverkar är symboler för något i det verkliga livet. Berättelsens innehåll blir som ett dolt budskap om författarens åsikter om samhället.

Exempel: I romanen Djurfarmen som skrevs av George Orwell 1945 används en bondgård fylld med grisar som en allegori för att beskriva och kritisera samhället och dess ledare i det dåvarande Sovjet.

Satir

En litterär stil där författaren vill påvisa brister hos eller problem med de ämnen som texten handlar om. Syftet är att förlöjliga, provocera, och kanske framförallt att påverka samhället så att de kan förändra sig. Vanliga stilgrepp i satir är **humor** och **ironi**.

Stående epitet

Stående epitet är ett beskrivande ord i anslutning till en persons namn. Det är alltså ett eller flera biord som beskriver en egenskap. Till exempel: Den sköna Helena, Den snabbfotade Akilles. Homeros uppfann detta, kanske för att publiken skulle ha lättare för att hålla reda på karaktärer och deras egenskaper?